

Institutionen för Pedagogik, didaktik och psykologi

En lärares strategier för att skapa trygghet i klassen

*Sanna Hoof & Veronica Olsson
December 2006*

B-uppsats, 10p
Pedagogik

**Examensarbete inom lärarutbildningen, ht -06
Examinator: Peter Gill
Handledare: Elisabeth Hedlund**

Abstract

Titel: En lärares strategier för att skapa trygghet i klassen

Författare: Sanna Hoof & Veronica Olsson

Typ av arbete: Examensarbete (10p)

Handledare: Elisabeth Hedlund

Examinator: Peter Gill

Program: Lärarprogrammet, Högskolan i Gävle

Datum: December 2006

Syfte

Syftet med detta arbete var att kartlägga en lärares tysta kunskap genom att prova trenätsteorin, en teori speciellt utformad för ändamålet. Arbetet inriktade sig på den tysta kunskapen en lärare har då det handlar om att skapa trygghet i klassen, detta på grund av bristen på tidigare forskning inom området och för att trygghet är ett grundläggande behov för en god inlärningsmiljö. Arbetets syfte var också att tjäna som en pilotstudie till framtida forskning och att medverka till att ge lärarkåren ett fungerande yrkesspråk.

Metod

Som metod har vi använt oss av intervju med en yrkesverksam lärare i dagens skola. Resultatet har utformats tillsammans med läraren samtidigt som intervjun ägt rum och detta arbetssätt kan kallas för praxisnära forskning.

Resultat

Utifrån de svar intervjun gav kartlades en lärares tysta kunskap, då det handlar om att skapa trygghet i klassen. Dessa svar har redovisats i ett strateginät. I detta nät kan du som utomstående läsa och se vilka grundläggande antaganden en aktiv lärare har om vad som behövs för att trygghet ska infinna sig i klassen. Här hittades aktiviteter och delmål, dessa bildade strategier som läraren har för att nå syftet som i detta fall är trygghet. Resultatet visade att relationer, föräldrakontakt och lärarrollen var de tre viktigaste delarna i arbetet för att uppnå trygghet i klassen. Resultatet synliggjorde också vilket komplext arbete en lärare dagligen möter. Denna komplexitet framgick av strateginätet där det åskådliggörs hur delar i lärarens dagliga arbete hänger ihop och integreras med varandra. Resultatet har givit en helhetsbild av en liten del i en lärares arbete.

Nyckelbegrepp: Behov, strateginät, trenätsteori, trygghet i klassen, tyst kunskap

Förord

Detta arbete har för oss varit väldigt givande. Vi har fått upp ögonen för en forskning som vi i framtiden tror kommer att betyda väldigt mycket för lärarprofessionen. Vi är väldigt tacksamma över att vi fått möjligheten att varit delaktiga i projektet *Lärarnas kunskapsinventering* och därmed bidragit till en liten del i en större forskning.

Ett stort TACK till:

Gunnar Cardell som med sin entusiasm och goda råd har inspirerat och hjälpt oss i detta arbete. Det var ditt brinnande intresse för detta ämne som väckte vår nyfikenhet och motiverade oss att ingå i ditt projekt *Lärarnas kunskapsinventering*.

Vår handledare Elisabeth Hedlund som har varit ärlig, rakt på sak och uppmuntrande. Detta har givit oss en spark i baken då vi bäst har behövt det.

Vår informant för att denne har ställt upp med sina kunskaper och sin erfarenhet och tagit sig tid att delge oss denna kunskap. Utan dig skulle detta arbete inte existera, tack!

Högskoleenheten i Bollnäs, tack för dessa tre år då ni har försett oss med arbetsrum och chansen att få kopiera och skriva ut arbeten och material. Ni är alltid tillmötesgående, tusen tack för detta!

Lina Hoof som korrekturläst vårt arbete och uppmärksammat oss på vår härliga dialekt som i ett examensarbete inte är passande. Tack för att du tog dig tid till detta!

Marie Arousell-Larsson och Helena Andersson för att ni har varit vårt stöd och bollplank under hela hösten.

Vi vill även tacka våra familjer som ställer upp på oss i vått och torrt, tack!

Bollnäs, december 2006

Sanna Hoof och Veronica Olsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Bakgrund	7
2.1 Tyst kunskap	8
2.2 Yrkesspråk	10
2.2.1 Trenätsteorin.....	12
2.2.2 Strateginät.....	13
2.3 Trygghet	13
2.4 Sammanfattning	15
3. Syfte	16
3.1 Forskningsfråga	17
4. Metod	18
4.1 Val och motivering av metod	18
4.1.1 Val av intervjuform	18
4.2 Val av undersökningsfält	19
4.3 Inför intervjun	19
4.3.1 Provintervju	19
4.4 Intervjuns framskridande	20
4.4 Etiska överväganden	20
4.5 Bearbetning av rådata	20
4.6 Arbetets tillförlitlighet	21
5. En lärares strategier för att skapa trygghet i klassen	23
5.1 Strateginät	24
5.2 Lärares aktiviteter för att skapa trygghet i klassen	25
5.3 Lärares delmål för att skapa trygghet i klassen	26
5.4 Sammanfattning	28
6. Reflektion och egna tankar kring arbetet	28
6.1 Syftet och dess uppkomst	29
6.2 Bakgrund	29
6.3 Metod	30
6.4 Resultat	31
Referenser	34
Bilaga 1	37

1. Inledning

Skolan har i dagens debatt utvecklats till ett hett ämne. Ska man tro mediernas rapportering finns det ”ingen hejd på vad lärarna inte lyckas lära eleverna i den svenska skolan” (Owe Lindberg, 2005, Pedagogiska magasinet, s.46) På Folkpartiets hemsida ifrågasätter man i en debattartikel varför det är så svårt att överföra ett lyckat koncept från en skola till en annan. (Jerrestål, 2006-11-08) Kan detta bero på lärarkårens brist på ett fungerande yrkesspråk? För trots att den heta debatten riktas mot skolan så blir det lärarna som får stå till svars.

Enligt Lindberg (2005) finns det flera skäl till att glapp uppstår i lärarprofessionen. Ett exempel är att både lärarutbildningen, skolan och lärarna står under staten, och ”ägs” inte av lärarkåren eller lärarutbildarna (ibid.). Detta leder till, anser Lindberg, att det är staten som anger riktningen och meningen med skolan. Och det blir deras sätt att se på skolan som formar både skolan, lärarna och lärarutbildningen. Resultatet blir då att ”lärarna konstrueras till individer som - nästan utan kontakt med någon profession - måste hantera sina liv som lärare på egen hand och som har att förlita sig på sin personliga förmåga snarare än på en kollektivt ägd kunskapsbas” (Lindberg, Pedagogiska magasinet, nr1 2005, s. 46).

Vilken skillnad kan då ett fungerande yrkesspråk göra? I boken *Respekt för läraryrket* finns att läsa om yrkesspråkets främsta uppgift vilket är att vara ett hjälpverktyg då yrkesutövare behöver strukturera upp och tydliggöra den dolda kunskap som finns (Colnerud & Granström, 2002). Genom detta blir det lättare för yrkesutövare att ”se samband, orsaksrelationer, förklaringsmodeller och förklaringar till företeelser inom yrket” (Colnerud & Granström, 2002, s. 42). Yrkesspråk synliggör alltså den dolda kunskapen, en kunskap som vi med ett mer känt namn kan kalla för den ”tysta kunskapen”. Enligt Schön består denna tysta kunskap av teori-i-användning och Molander utvecklar detta och använder uttrycket värden, strategier och underliggande antaganden (Molander, 1996). Detta är en kunskap som är svår att fånga och ta till vara på om vi inte lyckas göra den synlig. Även lärarförbundet skriver om betydelsen av ett utvecklat yrkesspråk för att synliggöra den tysta kunskapen.

”Vi lärare behöver ett yrkesspråk. Ett gemensamt yrkesspråk är ett viktigt redskap; att inte ha ett yrkesspråk är en brist. Ett yrkesspråk skulle ha flera olika funktioner:

1. Det skulle ge den enskilde läraren tankeredskap till att planera och reflektera över sitt arbete.
2. Det skulle underlätta samtal mellan lärare, och därigenom också underlätta samarbete.
3. Det skulle synliggöra vår tysta kunskap, för oss själva och för andra.”

(Läraryrket, 2006-09-18)

Problematiken med att lärarkåren saknar ett fungerande yrkesspråk uppmärksammas mer och mer i samhället och vikten av att kunna argumentera för sig själv och sin profession blir mer och mer påtaglig. En av dem som har insett detta och forskar kring ämnet är Gunnar Cardell, Universitetslektor vid Högskolan i Gävle. Han har tagit vara på Molander (1996) och hans uttryck om den ”tysta kunskapen” som värden, strategier och underliggande antaganden och valt att undersöka lärarnas strategier. I denna forskning har Cardell funnit en tankestruktur hos lärarna som han kallar för strateginät. Detta är en teori som ser verkligheten genom en lärares ögon och Cardell kallar denna teori för Trenätsteorin. Om detta säger han:

Lärarkåren saknar ett gemensamt **yrkesspråk**, en brist som både lärare, rektorer och lärarutbildare kan uppleva i sitt dagliga arbete. Samtidigt har lärare ett rikt förråd av yrkeserfarenheter och av **tyst kunskap**. Syftet med trenätsteorin är att synliggöra mönster i denna kunskap genom att sätta ord på dem.

(Cardell, 2006-09-18)

Cardell driver ett projekt på Högskolan i Gävle som han benämner: ”Lärarens kunskapsinventering”. Detta projekt går ut på att dokumentera och analysera lärarens erfarenheter och yrkeskunskap (Cardell, bilaga 1). Han har också skapat en behovshypotes som bygger på hans egna underliggande antaganden om vilka behov som krävs för att målen i skola och förskola ska uppnås. (ibid.) Ett av dessa behov är trygghet. Cardell är inte ensam om att uttrycka vikten av att trygghet ska råda i klassrummet, Kristdemokraternas Inger Davidson skriver:

läraryrket presenterade i våras en undersökning där det konstaterades att 43 procent av lärarna måste ägna betydande lektionstid varje dag åt att skapa trygghet och studiero. [...] När stök och oordning dominerar vardagen i skolan påverkas elevernas lärande negativt.

(Davidsson, 2006-09-18)

Här ser vi att nästan hälften av alla lärare besitter kunskap om hur de ska skapa trygghet i sin klass och att trygghet är ett behov som måste tillgodoses för att en god inlärningsmiljö ska infinna sig. Vår uppgift blir nu att synliggöra och sätta ord på denna dolda kunskap.

För att lyfta fram den ”tysta kunskapen” kommer vi i detta arbete prova Cardells trenätsteori och kartlägga en lärares tysta kunskap då det gäller att skapa trygghet i klassen.

Kartläggningen kommer att redovisas i formen av ett strateginät. Genom detta vill vi vara med och bidra till försöket att ge lärarkåren ett fungerande yrkesspråk och lägga grund för vidare forskning.

2. Bakgrund

I denna del kommer vi att ta upp relevanta ämnen för vår uppsats och vad som finns att hitta i tidigare forskning om dessa. Detta för att sammanställa vad tidigare forskning säger och för att klargöra syftet med vårt arbete.

2.1 Tyst kunskap

Detta avsnitt består av två delar där det kan läsas om vad de olika författarna Rolf och Molander skriver om tyst kunskap. Dessa författare tar även upp vad Polanyi och Schön anser om tyst kunskap i sina böcker. Detta har gjorts för att förenkla läsningen och för att ge läsaren lättare ska kunna urskilja vem som säger vad.

Rolf & Polanyi

Rolf (1991) skriver, Polanyi lyfter fram att personlig kunskap, som består av tyst kunskap och kunskap som offentligt tillämpas, är en blandning av både tradition och individuella faktorer (ibid.). När en person ska agera i verkligheten, styr hon det genom kunskap som arbetar i det tysta. Det är i det dolda som tradition och subjektivitet (hur du måste agera i nuet) förenas och detta hjälper människan att orientera sig i verkligheten. Det här kallar Polanyi för ”tyst kunskap”, ”tacit knowing” eller ”tacit knowledge” (ibid.).

Polanyi ger ett exempel på tyst kunskap:

En blind man använder en käpp för att känna av hinder i sin väg. Den blinde konstruerar en bild av verkligheten via användningen av käppen. Handens

hantering av käppen ger tyst kunskap som låter den blinde konstruera en verklighetsbild.

(Rolf, 1991, s. 62)

Polanyi säger att människan är alltid aktiv och att i varje aktivitet finns två olika sorters kunskaper: Fokalvetande och tyst kunskap (Rolf, 1991). Fokalvetande är då vissa delar av handlandet ställs i fokus, hos den blinde mannen ligger fokus på eventuella hinder i hans väg. Men runt omkring hans fokalvetande finns det kunskap som han förlitar sig på, redskap som ligger till grund för fokalvetandet, till exempel hans hantering av käppen, hans tysta kunskap.

Dessa två kunskaper, fokalkvetande och tyst kunskap kompletterar varandra, menar Polanyi (ibid.).

Polanyis definition av tyst kunskap ser ut så här:

... triaden tyst kunskap består i underordnande ting (B) av relevans för ett fokus (C) i kraft av en integrering genomförd av en person (A)

(Rolf, 1991, s. 65)

Denna definition menar Rolf (1991), bestämmer att tyst kunskap blir ett redskap och inte ett fenomen (ibid.). Ett redskap är något vi använder för att åstadkomma något annat medan ett fenomen är något som visar sig för medvetandet. Tyst kunskap visar sig inte alla gånger för medvetandet (ibid.).

Molander & Schön

Molander (1996) skriver att tyst kunskap blev ett uttryck som kom i fokus på 1980-talet då det diskuterades kring yrkeskunnande (ibid.). Det tysta kan syfta på att överföra kunskaper genom att göra istället för att prata. Det fanns många förklaringar till varför denna fråga som är en filosofisk fråga sen länge togs upp och belystes igen på 1980-talet. En av dessa var insikten att mycket av den praktiska kunskapen som fanns höll på att försvinna och omöjliga att ersätta. (ibid.)

Molander (1996) tar upp Donald A Schöns kunskapsteori för praktiskt kunnande och vill bygga vidare på Schöns tankar för att själv utveckla sina egna. Schön använder reflektion-i-handling som ett nyckelbegrepp där han menar att varje expert tänker då hon handlar, hon till och med reflekterar över sitt handlande. (ibid.)

Med utgång från Schön pratar Molander (1996) vidare om kunskap-i-handling och reflektion-i-handling. Med dessa uttryck menas att varje dag är den professionelles praktik en form av problemlösning. Här stöter du dagligen på nya problem du aldrig mött förr och utifrån din bakgrundskunskap handlar du för att lösa problemen på de sätt du anser vara de bästa. (ibid.)

Molander (1996) diskuterar utifrån detta om ”praktikers kunnande” eller ”kunniga praktiker” (Molander, 1996, s. 135) och att de ska kunna hantera nya och osäkra situationer som innebär

värdekonflikter. Detta är situationer som vardagligen uppkommer för en praktiker. Schön beskriver praktikerns kunnande som personlig och tyst. Schön vill dock inte sätta en etikett på praktikerns kunnande men han vill förklara och beskriva den kunskap det handlar om. Schöns begrepp kunskap-i-handling är ett öppet begrepp vilket innebär att det omfattar mycket och är inte ”definitionsmissigt låst” (Molander, 1996, s.137).

Schön pratar också om något som kallas teori-i-användning. Teorier och regler kan vi läsa om och utbilda oss i (Molander, 1996). Utifrån dessa skapar vi vår egen teorivärld som vi tillämpar och nyskapar i praktiken. Så teori-i-användning är en persons ”egna handlingsvärld” (Molander, 1996, s. 150). Teori-i-användning består här av värden, vanor, strategier och underliggande antaganden (Molander, 1996).

2.2 Yrkesspråk

I Rolf's analyser av den praktiska kunskapen kan man läsa att i samhällets debatt om språkets betydelse, anser Rolf att professionell kompetens till en yrkesgrupps fackspråk (Rolf, 1991). Professionell kompetens förknippas ibland med dem som har en teoretisk utbildning, då oftast en högskoleutbildning. Men Rolf menar att även om man har ett fackspråk eller teoretisk utbildning innebär inte detta att man automatiskt kan utöva arbetsuppgifterna. ”Fackspråk eller teoriutbildning kan vara en fasad” (Rolf, 1991, s. 126)

Enligt Rolf (1991) sitter inte kompetensen eller en persons know-how enbart i språket, även om en viss del är teoribundet. Bristande kommunikation kan dock göra att personen i fråga har svårt att påverka gemensamma regelsystem för yrkeskåren. En förutsättning för att kunna utöva know-howkompetens och påverka omgivningen är att man har en social gemenskap på arbetsplatsen. (ibid.)

Liksom Rolf (1991) tar även Colnerud och Granström (2002) upp termen fackspråk, vilket ska ses som ett vetenskapligt underbyggt språk som hjälper t.ex. en lärare att referera till de specialiserade kunskaperna som finns i en yrkesgrupp för att skapa förståelse för varandra. (ibid.) Ett yrkesspråk måste dock betraktas som något mer än bara en vana att använda sig av facktermer. Jargong är en annan benämning som finns på arbetsplatser som kan göra kommunikationen enklare bland kollegor och som dessutom kan ge sammanhållning till en yrkesgrupp (ibid.).

Yrkesspråk är, enligt Colnerud och Granström (2002), en term som innehåller begrepp som handlar mer om själva yrkesutövandet. Den består alltså av fackliga termer, men att det är sättet att använda dessa som kännetecknar yrkesspråket. (ibid.)

Vidare skriver de i boken *Respekt för läraryrket* att yrkesspråkets främsta uppgift är att vara ett hjälpverktyg, då yrkesutövarna behöver strukturera upp och tydliggöra den dolda kunskapen (Colnerud & Granström, 2002). Detta leder då till att de yrkesverksamma lärarna får det lättare att ”se samband, orsaksrelationer, förklaringsmodeller och förklaringar till företeelser inom yrket” (Colnerud & Granström, 2002, s. 42). Ett utvecklat yrkesspråk består av teorier, modeller och gemensamma antaganden som behandlas och uttalas av yrkesutövarna. Dessutom kan yrkesspråket användas av till exempel lärarna som ett reflektionsverktyg i det egna arbetet (Colnerud & Granström, 2002).

Yrkesspråket ger också en hjälpande hand när lärarna ska visa sitt syfte och tillvägagångssätt med sitt eget arbete, både för andra och för sig själv (Colnerud & Granström, 2002). På så sätt får lärarna chansen att med varandra diskutera om praktiken på ett distanserat och förklarande sätt. Yrkesspråk behöver dock inte alltid vara en tillgång, utan kan i många fall även vara ett hinder för vidare utveckling. Ett exempel kan vara att läraren på sitt föräldramöte berättar om sin verksamhet med interna skoltermer och förkortningar, vilket snarare kan skapa förvirring än klarhet (ibid.).

Yrkesspråket eller metaspråket som Colnerud och Granström (2002) även benämner det, hjälper yrkesutövaren att göra teori av praktiken. Metaspråket gör att lärarna lättare kan kommunicera med varandra och se orsaken bakom olika händelser, framställa hypoteser om varför en situation uppstått eller utforma teorier om varför vissa tillvägagångssätt fungerar och andra inte. På detta sätt kan lärarna se praktiken från en metanivå (ibid.).

Metaspråket gör att lärare kan se på sitt arbete på distans och se orsaker bakom sitt eller andras agerande (Colnerud & Granström, 2002). Vardagsspråket är däremot ett verktyg för att uttrycka känslor, händelser i klassrummet eller kunna berätta om vad elever sagt och gjort. Både metaspråket och vardagsspråket behövs för att en lärare ska kunna göra ett så bra arbete som möjligt. (ibid.)

Ett yrkesspråk kan komma till användning inom följande områden:

- Beskriva ett förhållande.
- Utredda problem.
- Pröva idéer.
- Ställa hypoteser.
- Föreslå lösningar.
- Argumentera för en viss handlingslinje.
- Instruera eller ge direktiv.

(Colnerud & Granström, 2002, s. 46)

Anledningen till att ett utvecklat yrkesspråk behövs är att det i vissa fall finns ett ”teorilöst” handlande hos lärare i vissa situationer. Colnerud & Granström ger ett exempel på detta när det gäller ”krångliga elever”, en vanlig fras bland lärarna kan här vara: ”vi har gjort allt, men ingenting hjälper ” (Colnerud & Granström, 2002, s. 46) Detta, menar författaren, beror på att det inte finns någon orsaksanalys eller teoretiska antaganden bakom de ”krångliga” elevernas ageranden. Författarna menar också att anledningen till att dessa analyser inte existerar är att lärarna saknar tid eller ett eget yrkesspråk (Colnerud & Granström, 2002).

2.2.1 Trenätsteorin

Trenätsteorin består av ord och begrepp som visar lärarens tänkande kring lärande och hur man på bästa möjliga sätt kan bidra till elevers inläring (Cardell, 2006-11-06). Trenätsteorin synliggör också sammanhanget som läraren och elevens liv ingår i. Denna teori beskriver kort och gott ett sätt att se verkligheten genom en lärares ögon. Dess syfte är att synliggöra all kunskap och yrkeserfarenhet en lärare har genom att sätta ord på dem och genom detta bidra till lärarens yrkesspråk (ibid.).

Cardell skriver i sitt utkast till boken om Trenätsteorin att denna teori handlar om ”tillvaron sedd ur ett lärarperspektiv” (Cardell, 2006-11-06, s.1). Vidare förklarar han lärande som processer. Dessa processer pågår hela tiden och består av förändringar som lämnar spår efter sig. En lärares största uppgift är elevers lärande. I de vardagliga mötena mellan elev och lärare kan läroprocesser uppstå, påverkas och fulländas. Dessa möten sker i nuet och är väldigt avgörande för elevers lärande. Härmed blir också lärarens ständiga närvaro och uppmärksamhet avgörande för att deras arbete ska fungera. Lärarperspektivet kännetecknas av hur bra denne kan uppfatta, förutse och tolka vad som händer i nuet och utifrån detta handla på bästa möjliga sätt för att främja elevers goda lärande (Cardell, 2006-11-06).

De möten en lärare har med eleverna ser inte alls likadana ut (Cardell, 2006-11-06). Varje möte är individuellt beroende på hur kontexten ser ut, det vill säga vilket liv eleven har och vilken bakgrund denne kommer ifrån. Det är alltså inte en och samma process läraren dagligen möter utan det är väldigt många och olika processer som dagligen ska hanteras och bemötas i lärarens värld. Detta kräver i sin tur att läraren måste kunna hantera denna ström av olika processer och sedan agera på bästa sätt för varje enskild elev (ibid.).

Lärararbetet pågår inte endast i de möten som sker i nuet (Cardell, 2006-11-06). Arbetet inkluderar även att vara förberedd, förberedd på vad som *ska* hända men också på vad som *kan* hända. Lärarens arbete är tillsynes väldigt komplext då denne ska vara väl insatt i livet och vilka processer som finns där. Denna insikt krävs då man i sitt arbete som lärare både ska kunna förutsäga, hantera och arbeta på bästa möjliga vis utifrån olika bakgrunder och antaganden (ibid.).

2.2.2 Strateginät

Trenätsteorin handlar om att se verkligheten genom en lärares ögon och kartlägga lärares tysta kunskap och yrkeserfarenheter (Cardell, 2006-11-06). Denna kunskap finns inuti våra huvuden och består av våra underliggande antaganden och idéer om verkligheten. Ett strateginät är något som uppstår hos dig som människa då du skapar eller har en strategi för att nå ett speciellt mål. Dessa strategier kan ses som processer som du mer eller mindre är medveten om (Personlig kommunikation, Cardell, 2006-10-12). Ett exempel kan vara: du ska bjuda din vän på middag och vill skapa en mysig miljö för detta. Här har du fler underliggande antaganden om vad som behövs för att skapa denna miljö. Du tänder ljus, dukar fint och har en harmonisk musik i bakgrunden. Dessa faktorer kan ses som aktiviteter för att uppnå syftet (mysig miljö), du har alltså en uppsättning samverkande strategier över hur du ska nå syftet. Dessa strategier bygger du på dina underliggande antaganden, det du tror behövs för att skapa en mysig miljö (Eget exempel utifrån personlig kommunikation, Cardell, 2006-10-12).

2.3 Trygghet

Psykologen Abraham Maslow har tagit fram en pyramid där man kan se människans behov (Eskilsson, 2006-10-23). Denna pyramid kan ses som en trappa där de viktigaste och mest grundläggande behoven för människans överlevnad finns längst ner i trappan. De mindre viktiga behoven finner man däremot högst upp (ibid.).

(Eskilsson, 2006-10-23)

Observera, felstavning i originalet.

I Maslows behovspyramid hittar vi behovet av trygghet långt ner i trappan. Detta tyder på att trygghet är ett grundläggande behov som behövs för att människan ska kunna utvecklas och uppnå välbefinnande (Eskilsson, 2006-10-23).

Folkhälsoinstitutet (2006) tar upp vikten i att ha ett tryggt klassrumsklimat och vilka verktyg man kan använda sig av för att uppnå detta.

Forskning visar att i en klassrumsmiljö där det infinner sig ett lugn och där det finns en arbetsro, förebyggs misslyckanden i skolan. Här är lärarens förhållningssätt och vilken relation de har till eleverna en viktig ingrediens. Genom att läraren har tydliga regler och ramar som alla känner till skapas det en trygghet i klassen. Läraren kan också utveckla de pedagogiska verktyg som finns för att skapa trygghet. Det finns forskning kring metoder som visar sig vara användbara inom detta område. Dessa handlar om hur läraren skapar en positiv atmosfär samt hur de kan vara konsekventa och hålla tydliga regler och ha en stabil struktur som eleverna känner till (ibid.).

Forskning visar också att bestraffning och tillrättavisanden inte hjälper till att skapa en god miljö, detta gör hellre så att oönskade beteenden accelererar (Statens Folkhälsoinstitut, 2006). Om läraren däremot möter alla elever med en positiv inställning där beröm och uppmärksamhet ges även till de stökiga och mer bråkiga eleverna ger detta en positiv effekt

och ingen elev känner sig utanför. Detta bemötande ska dock vara logisk och genomtänkt för att det ska tas på allvar av eleverna och fungera (ibid.).

Föräldrar har också en betydelsefull del då det handlar om att skapa en trygg och positiv miljö i skolan (Statens Folkhälsoinstitut, 2006-11-06). Forskning visar att skolor som lägger ner tid på föräldrakontakter får elever som är mer motiverade och lugna i sin skolmiljö. Ett sådant arbete lönar sig alltså i längden och främjar en god inlärningsmiljö (ibid.).

I Dagens Nyheter skriver Gunilla Eldh om vad Martin Ingvar, professor i neurofysiologi vid Karolinska institutet säger om hur barnet formas och vilken roll skolan har i detta (Eldh, 2006-11-06). Han menar att hjärnan gör som den blir behandlad, du agerar som du bemöts. I skolan är det därför den pedagogiska relationen som är det viktiga istället för den pedagogiska situationen (ibid.).

Många barn som kommer till skolan är otrygga, stressade och trötta (Eldh, 2006-11-06). Här är de i stort behov av den pedagogiska relationen. Kontakten mellan lärare och elev där eleven får känna att denne betyder något är betydelsefullt för att barnet ska få känna lust och mening i sin inläring. Här slår Ingvar fast att läraren är viktig och bär på ett stort ansvar i en miljö där barnet behöver känna trygghet, motivation och mening för att få de bästa förutsättningarna till en god inläring och utveckling (ibid.).

Cardell (2006, bilaga 1) har skapat en behovshypotes utifrån sina egna grundläggande antaganden om vad som behövs för att målen i skola och förskola ska uppnås. Av denna hypotes har Cardell format ett behovsnät. Detta innebär att han har byggt upp ett nät där behoven, som behövs för en god inlärningsmiljö, samverkar med varandra. I behovsnätet hittar vi bland annat behovet trygghet. (ibid.)

2.4 Sammanfattning

Enligt Polanyi är tyst kunskap den kunskap som arbetar i det tysta när en person ska agera i verkligheten. I det dolda samverkar tradition och subjektivitet (hur du måste agera i nuet) (Rolf, 1991). Schön talar om tyst kunskap som kunskap-i-handling eller teori-i-handling. Praktikern reflekterar över sitt handlande och anpassar detta i den nya situationen utifrån den bakgrundskunskap denne bär med sig (Molander, 1996). Teori-i-andvändning är då en person

handlar utifrån situationen och detta formas av den teori du bär med dig. Teori-i-andvändning består av en persons värden-vanor-strategier och underliggande antaganden. (ibid.)

Yrkesspråk är ett verktyg som kan användas då en yrkesutövare behöver strukturera upp och tydliggöra den dolda kunskapen (Colnerud & Granström, 2002). Detta kan vara en hjälp då till exempel lärare vill visa sitt syfte och sitt tillvägagångssätt med sitt eget arbete, både för andra och för sig själv (ibid.). Trenätsteorin har som syfte att synliggöra all kunskap och erfarenhet en lärare har (Cardell, 2006-11-06). Detta genom att sätta ord på denna erfarenhet och på så sätt bidra till att läraren får ett fungerande yrkesspråk (ibid.).

Forskning visar att i ett klassrum där det finns ett lugn och en arbetsro förebyggs misslyckanden i skolan (Statens Folkhälsoinstitut, 2006). Trygghet i klassen byggs bland annat upp genom att läraren har tydliga regler och ramar, där dennes relation till eleverna också är viktig. Läraren är otroligt viktig för att ge eleverna trygghet som ger dem de bästa förutsättningarna för god inläring (ibid.). För att målen i förskola och skola ska uppnås har en hypotes tagits fram om vilka behov som måste uppfyllas. I denna behovshypotes finner man bland annat behovet trygghet (Cardell, bilaga 1).

3. Syfte

Syftet med detta arbete är att försöka kartlägga lärares tysta kunskap genom att prova trenätsteorin (se bakgrund) och genom detta bidra till en liten del i forskningen för att ge lärarkåren ett fungerande yrkesspråk. Vi inriktar oss på den tysta kunskapen då det gäller att skapa trygghet i klassen, detta på grund av att behovet av kunskap i ämnet är stort då tidigare forskning lyser med sin frånvaro. Trygghet är också ett medvetet val då detta har visat sig vara ett grundläggande behov för en fungerande inlärningsmiljö. Arbetet har också ett syfte att vara en pilotstudie för vidare forskning inom området.

3.1 Forskningsfråga

Hur kan lärares strateginät se ut för att skapa trygghet i klassen?

4. Metod

I kommande avsnitt tas tillvägagångssättet i detta arbete upp. Här ingår bland annat delarna: etiska övervägande, bearbetning av data och tillförlitlighet.

4.1 Val och motivering av metod

I detta arbete har intervju använts som datainsamlingsmetod. Intervju innebär utfrågning av en eller flera personer (Skoldatanätet, 2006-10-02). Vårt syfte som var att skapa ett strateginät utifrån en lärares underligganden antaganden, värden och strategier (Molander, 1996) krävde att vi utförde en ostrukturerad intervju. I denna intervjuform finns utrymme för följdfrågor och fördjupningar. Stukat tar upp exempel på följdfrågor som kan finnas med i den ostrukturerade intervjun, sådana frågor kan vara: ”Vad menar du med det?” ”Kan du berätta mer?” (Stukat, 2005, s.39). Vid bearbetningen av intervjusvaren (rådata) användes dataprogrammet Complador. Complador är ett dataprogram speciellt framtaget för detta ändamål och förenklade därmed arbetet.

4.1.1 Val av intervjuform

Valet av intervjuform blev: två intervjuare och en informant. Detta på grund av att ”Två personer kan upptäcka mer än vad en person gör” (Stukat, 2005, s.41).

Enligt Stukat finns vid detta tillvägagångssätt risken att informanten känner ett underläge och detta kan i värsta fall påverka svaren och därav resultatet (Stukat, 2005). Denna risk fanns i åtanke då intervjun ägde rum och på grund av detta försökte vi skapa en neutral och harmonisk miljö. Om informanten kände sig obekvämt i denna situation var tanken att avbryta och fortsätta efter önskemål.

I detta arbete har en praxisnära forskning med trenätsteorin som grund (se bakgrund) utförts. Praxisnära forskning innebär att det bedrivs forskning nära den pedagogiska verksamheten (Vetenskapsrådet, 2003). Vid intervjun satt vi *tillsammans* med läraren vid datorn och *skapade* lärarens strateginät utifrån den *pedagogiska verksamheten* denne bedriver. Genom detta kan vi kalla tillvägagångssättet för praxisnära forskning. Med trenätsteorin som grundtanke kartlades de svar den aktive läraren gav och utifrån dessa skapades ett strateginät.

4.2 Val av undersökningsfält

I detta arbete intervjuades en yrkesverksam lärare i dagens skola. Med denna undersökning hade vi som mål att belysa hur en yrkesverksam lärare i dagens skola tänker kring hur denne skapar trygghet i klassen. Valet av att intervjua endast en lärare var för att begränsa undersökningsfältet och därmed undvika tidsbrist vid arbetet med intervjun och resultatet. Vi trodde att en sådan tidsbrist skulle leda till en mindre tillförlitlighet av arbetet. Att informanten var en aktiv lärare motiveras även av att denne har yrkeserfarenhet inom lärarprofessionen. Syftet med det begränsade undersökningsfältet är också att skapa en pilotstudie för eventuell vidare forskning med ett större undersökningsfält.

4.3 Inför intervjun

Då informanten intervjuades var det viktigt att denne var väl förberedd på vad som skulle ske och att denne själv fick välja i vilken miljö intervjun skulle äga rum. Anledningen till att informanten skulle vara väl förberedd var att vi genom dennes svar hade till avsikt att skapa ett strateginät. Strateginätet kräver att informanten ska tänka i flera steg och detta är något som är svårt att få ut i en oförberedd situation. En vecka innan informerades informanten muntligt om vad som skulle ske vid intervjutillfället och vad intervjun skulle handla om. Detta tror vi gav intervjun ett större djup och ett mer tillförlitligt resultat.

Stukát nämner i sin bok att intervjumiljön är viktig, den ska kännas trygg av informanten (Stukát, 2005). En sådan plats kan exempelvis vara i bostaden eller på arbetsplatsen (ibid.). Därför fick informanten i denna undersökning friheten att välja tid och plats då intervjun skulle äga rum.

4.3.1 Provintervju

Innan intervju utfördes var tanken att bekanta oss med den intervjuform vi valt. Därför utfördes en provintervju med varandra kring ett liknande ämne. Eftersom vår intervju inte hade specifika frågeställningar var det själva tillvägagångssättet vid intervjun vi ville öva på. Vid intervjutillfället var vi tvungna att tjäna som en motor för att driva intervjun vidare och därför krävdes denna förberedande träning. I samband med denna provintervju satt vi också vid datorn och förde in svar i dataprogrammet Complador. Därmed fick vi även lära känna det verktyg som användes vid intervjun. Detta var väldigt viktigt för att vid det riktiga intervjutillfället slippa onödiga hinder och störningsmoment.

4.4 Intervjuns framskridande

Då intervjun utfördes började samtalet med en diskussion kring huvudämnet trygghet. Detta för att få en avslappnad miljö och avdramatisera den spänning som en intervju kan frambringa. Därefter ställdes den enda förutbestämda frågan vi hade – Vilka behov behöver uppfyllas för att du ska kunna få en trygghet i klassen? Denna fråga var rätt stor och ett givande samtal uppstod. Samtalet bidrog till att lärarens strateginät började ta form. I samband med att behoven uppmärksammades belystes även de aktiviteter som tillfredställer dessa behov. Intervjun fortlöpte med hjälp av nya frågor och följdfrågor som uppkom naturligt utan manus.

4.4 Etiska överväganden

I Stukát (2005) finns att läsa om vilka etiska grundregler som bör beaktas då ett arbete som detta utförs. Med Stukáts råd har intervjun följt nedanstående:

I förväg berättade vi för informanten om studiens syfte, vilken skola och institution vi tillhör och hur vi tänkt gå tillväga. Därmed blev denne också medveten om att deltagandet var frivilligt och att intervjun när som helst fick avbrytas. Innan intervjun påbörjades informerades informanten om att all rådata skulle behandlas konfidentiellt och att privat data såsom namn på personer och skola inte skulle redovisas. Vi berättade också att all data som samlades in endast skulle användas till vårt arbete. Eftersom vi endast har en informant i denna undersökning var vi medvetna om risken av att denne efter att ha sett resultatet kunde känna sig utpekad och vilja avbryta samarbetet. För att minska denna risk berättade vi om detta för informanten och medvetandegjorde att resultatet endast för läsarna kommer ses som en neutral produkt och inget personligt.

4.5 Bearbetning av rådata

De rådata intervjun frambringade har med hjälp av Cardells trenätsteori (se bakgrund) omvandlats till ett strateginät. Strateginätet visar vårt resultat som består av lärarens tankar och svar på ett mer överskådligt sätt. Arbetet med att utforma strateginätet förenklades genom nyttjandet av dataprogrammet Complador (se Val och motivering av metod).

4.6 Arbetets tillförlitlighet

För att all data i detta arbete ska vara så tillförlitliga som möjligt har hänsyn tagits till de krav som ställs på följande:

Miljö: Här fick informanten välja tid och plats då intervjun skulle äga rum. Detta gav informanten möjligheten att välja en plats där denne kände sig trygg och lugn och därmed kunde koncentrera sig enbart på de frågor som ställdes. Vi tror att fördelen med detta är att arbetet får en större tillförlitlighet eftersom informanten i lugn och ro kunde svara på intervjufrågorna i en miljö där inget störningsmoment fanns. Om miljön blev onormalt lugn fanns risken att informanten kunde känna stress över att fokus enbart lades på denne, informantens egna val av miljö kunde då omvandlas till en nackdel. Vi kände dock att fördelarna övervägde och att detta bidrog till ett bättre resultat med större tillförlitlighet.

Utförlig information: Informanten fick en vecka innan intervjun ett utförligt besked om vad som skulle ske vid intervjutillfället. Informanten fick även en liten presentation om bakgrunden till arbetet och dess syfte. Detta tror vi gav informanten en större motivation till att delta då denne kände att den kunde bidra med sin erfarenhet till ett större ändamål.

Två intervjuare och en informant: Vi var medvetna om att det fanns en risk med detta tillvägagångssätt och att det kunde påverka svaren/resultaten. Vi tror dock att detta tillvägagångssätt var det bästa för vårt arbete då vi kunde komplettera varandra i intervjun. Informanten gav innan intervjun ett positivt gensvar för detta tillvägagångssätt och genom det här motiverades valet av intervjuformen: två intervjuare och en informant. Om en obekvämlig situation ändå skulle ha uppstått hade intervjun avbrutits och anpassats efter situationen.

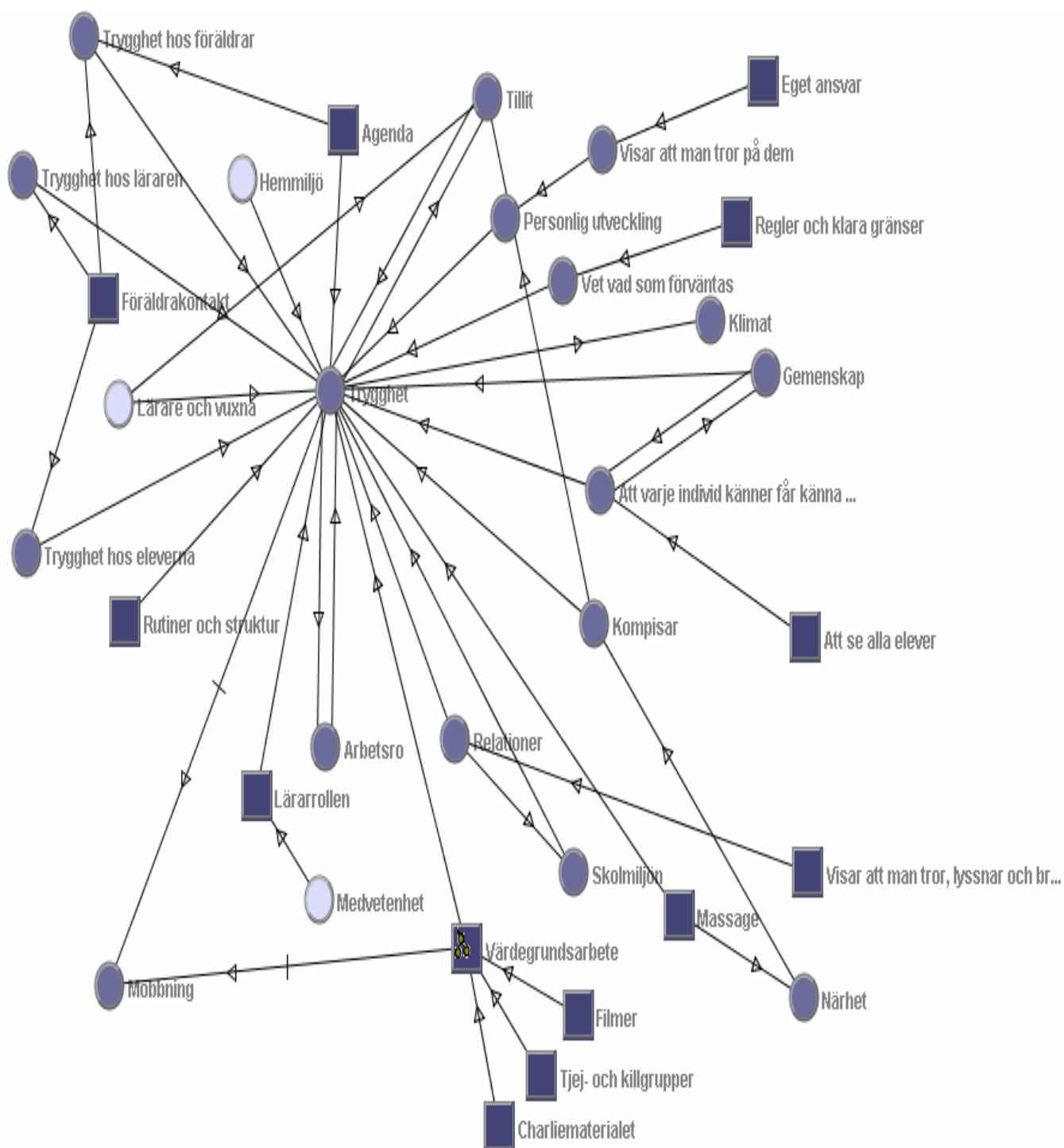
Att arbeta utifrån en förutbestämd form: Genom valet av att ingå i ett projekt som syftar till att ge lärarna en chans till ett fungerande yrkesspråk har denna undersökning i stor utsträckning haft en förutbestämd metod. Tanken med detta projekt är att lyfta fram lärarens tysta kunskap och utifrån denna skapa ett överskådligt nät. För att detta nät skulle vara möjligt att ta fram var intervju en nödvändig metod. Bearbetningen av intervju svaren var också förutbestämd då dessa skulle redovisas som ett strateginät. Fördelen med detta arbetssätt har varit att vi redan från början vetat vad som skulle göras och hur det skulle redovisas. Det här har hjälpt oss att fokusera och avgränsa vårt arbete och på så sätt bidragit till en ökad tillförlitlighet i detta arbete. Risken kan dock vara att skärpan och kreativiteten kan försvagas och att man bara

”flyter med” utan att reflektera över vad som görs. Arbetssättet kan alltså påverka tillförlitligheten negativt. Detta har dock inte upplevts, i detta fall har endast den positiva sidan framkommit.

5. En lärares strategier för att skapa trygghet i klassen

I det här avsnittet redovisas det resultat intervjun givit. Detta resultat kommer att visas i form av ett strateginät. Intervjusvaren redovisas även i form av det som kallas för nodtexter. Nod är de punkter som binder ihop nätet och det ni ser i nätet är endast nodrubrikerna. Det som redovisas i textform är varje nods innehåll och tillika det svar vi fått från läraren. Det finns också två olika typer av noder. De runda noderna kan kallas för delmål, ett delmål som syftar till att skapa trygghet i klassen. De fyrkantiga noderna är aktiviteter som läraren tillämpar praktiskt för att uppnå syftet (trygghet). Det kan också uppstå kedjor som består av aktiviteter och delmål som leder till syftet, dessa kedjor symboliserar en lärares strategier för att uppnå trygghet i klassen. Dessa kedjor kan också ses som processer i lärarens tankemönster.

5.1 Strateginät

Fyrkantiga noder: Lärarens aktiviteter för att uppnå trygghet (syftet).

Runda noder: Delmål som aktiviteterna bidrar till och som i sin tur uppfyller trygghet (syftet).

Hjälp till att läsa strateginätet: Se trygghet som huvudsyfte, alla delmål och aktiviteter bidrar till att uppnå detta syfte. Exempel: **Eget ansvar** bidrar till **Visar att man tror på dem** bidrar till **Personlig utveckling** bidrar till **Trygghet (i klassen)**.

5.2 Lärarens aktiviteter för att skapa trygghet i klassen

Nedan redovisas en sammanfattning av de svar läraren gav vid intervjun. Dessa svar är också de svar som döljer sig bakom nodrubrikerna för aktiviteter i strateginätet.

Agenda: Är en almanacka där vi varje vecka skriver vad som ska hända. Barnen tar sedan med sig agendan till skolan i slutet av veckan. Jag som lärare skriver hur det har gått för barnet under veckan och sedan får föräldrarna läsa och ge egna kommentarer.

Föräldrakontakt: Att ha ständig kontakt med föräldrarna som bland annat utvecklingssamtal. Detta gör att eleverna känner att jag som lärare samarbetar med deras föräldrar för deras skull. Här infinner sig trygghet både hos mig som lärare, eleverna och föräldrarna.

Rutiner och struktur: Klara ramar och rutiner ger barnen ett lugn då de vet vad som ska ske under dagen eller under en längre tid.

Läraryrollen: Hur du är som lärare och person speglar sig i barnen. Detta är för mig den allra viktigaste och största aktiviteten för att skapa trygghet i klassen. För att veta hur jag som lärare ska vara är det en förutsättning att jag vet vilka behov som ska uppnås.

Värdegrundsarbete: Här arbetar jag för att varje elev ska känna sig unik. De lär känna sig själva och hur de fungerar i relation till andra. Stärker självkänslan och får en förståelse för hur andra känner och reagerar i olika situationer.

Filmer: Filmer som visar olika fall där man har iscensatt exempelvis mobbning och tuffa hemförhållanden. Här får eleverna igång tankar och känslor kring ämnet. Eleverna får sedan diskutera kring vad de känner och hur de kan lösa problemen som gestaltas.

Tjej- och killgrupper: Här får eleverna chansen att diskutera mer känsloladdade ämnen som bara vill delas med kompisar av samma kön.

Charliematerialet: Här får eleverna övningar där de tränar på förståelsen för andra och sin självinsikt. Deras självförtroende byggs upp.

Massage: En lugn stund där eleverna får varva ner. Här får de också lära sig att beröra kompisar på ett fint sätt i motsats till de hårdare tag som kan förekomma.

Visar att man tror, lyssnar och bryr sig: Detta skapar en god relation till eleven som är en grundsten.

Att se alla elever: Att ge varje elev sin tid och visa att jag bryr mig får dem att känna sig viktiga.

Regler och klara gränser: Har jag klara regler och gränser vet barnen vad som förväntas och gäller. Detta ger en trygghet och lugn.

Eget ansvar: Jag ger eleverna eget ansvar, detta för att visa att jag tror på dem.

5.3 Lärarens delmål för att skapa trygghet i klassen

Nedan redovisas en sammanfattning av de svar läraren gav vid intervjun. Dessa svar är också de svar som döljer sig bakom nodrubrikerna för delmålen i strateginätet.

Vad är trygghet för dig?

Trygghet i klassen handlar mycket om att ha en grupp som fungerar bra. Där det då finns bra arbetsro och där alla är accepterade för den de är. Utan en väl fungerande grupp går det inte att bedriva bra undervisning tycker jag.

Trygghet hos föräldrar

Läraren gav ej ett mer förklarande svar

Trygghet hos läraren

Läraren gav ej ett mer förklarande svar

Lärare och Vuxna: Lärare och vuxna som ser eleverna och finns tillhands är en förutsättning för att skapa trygghet.

Hemmiljön: Hemmiljön behöver vara bra och trygg för att barnen ska fungera i skolan och även känna sig trygga där.

Trygghet hos eleverna: Eleverna vet att läraren och föräldrarna har en bra kontakt. Detta ger en trygghet hos barnen då skolan och hemmets värld flätas samman.

Arbetsro: Ger eleverna möjlighet att koncentrera sig och känna ett lugn.

Medvetenhet: Vara medveten om eleverna, känna individerna. Genom detta är det lättare att se vilka behov som behöver uppfyllas för att trygghet i klassen ska infinna sig.

Relationer: För att barnen ska känna sig trygga behövs det vuxna som visar att de tror, lyssnar och bryr sig om eleverna. På det viset skapar läraren en god relation som är en grundsten till en bra skolmiljö.

Skolmiljön: Att känna sig trygg i miljön. Att känna personalen (städ, kök, vaktmästare, sjuksyster, lärare, kurator, rektor) och känna till lokaler och utrymmen (skolgård, gymnasal, matsal osv.)

Närhet: Här kommer eleverna närmare varandra och lär känna varandra på ett annat plan.

Kompisar: Bra sammanhållning i gruppen.

Att varje individ får känna sig unik: Att eleven känner sig viktig, alla är unika och du är omtyckt för den du är. Att se alla elever är nödvändigt.

Gemenskap: Att få känna sig delaktig och tillhöra en grupp. Fungerar inte gruppen får vi heller inget gott inlärningsklimat. Klassen fungerar heller inte.

Klimat: God inlärningsmiljö och positivt inlärningsklimat.

Vet vad som förväntas: Genom att ha klara gränser och regler vet barnen vad som förväntas och detta inger en trygghet i vardagen.

Visar att man tror på dem: Genom att ge eleverna eget ansvar visar jag som lärare att jag tror på dem, detta gör att de utvecklas och växer inom sig.

Personlig utveckling: Genom att de tar eget ansvar visar jag att jag tror på eleverna. Detta leder till en positiv utveckling. Självförtroende.

Tillit: Tillit till både lärare och kompisar.

Trygghet motverkar:

Mobbning

Läraren gav ej ett mer förklarande svar

5.4 Sammanfattning

Lärarens svar från vår intervju har vi ovan visat i ett nät med tillhörande förklaringar. Nätet är en bild på vilka underliggande antaganden en aktiv lärare i dagens skola har om vad som behövs och vad som behöver göras för att skapa trygghet i klassen. De punkter vi ser i nätet kan vi se som delmål och fyrkanterna är det som behöver göras, aktiviteter för att uppfylla delmålen och därmed syftet (trygghet i klassen). De kedjor av delmål och aktiviteter som vi kan se i nätet kan ses som lärarens strategier för att skapa trygghet i klassen. Dessa strategier kan vara svåra att få grepp om men i ett nät som detta synliggörs strategierna för både läraren och omgivningen. Studerar vi strateginätet kan vi urskilja tre stora grupper innehållande delmål och aktiviteter som har gemensamma faktorer. Dessa tre grupper kan vi relatera till föräldrar, relationer och lärarens agerande i skolan. Detta tyder på att dessa tre grupper är de som läraren lägger störst vikt vid då det handlar om att skapa trygghet i klassen.

6. Reflektion och egna tankar kring arbetet

I kommande avsnitt diskuterar vi de delar som vårt arbete består av. Här ger vi plats åt egna tankar och reflektioner kring vårt arbete.

6.1 Syftet och dess uppkomst

Syftet med detta arbete var att kartlägga en lärares tysta kunskap. Detta intresse väcktes då vi fick vetskap om projektet *Lärares kunskapsinventering*, ett projekt som bedrivs på Högskolan i Gävle och har som syfte att synliggöra lärares tysta kunskap. Detta framkallade vår uppmärksamhet. Redan innan hade vi en uppfattning om att en lärare, kanske mer än någon annan yrkesutövare, besitter tyst kunskap som aldrig synliggörs för omgivningen. Denna uppfattning hade vi bildat genom att vi på vår verksamhetsförlagda utbildning fått känslan av att erfarna lärare har svårt att överföra mycket av sin kunskap och erfarenhet till oss som blivande lärare. Uppfattningen har också stärkts av att vi hela tiden möter kritik riktad mot skolan i dagens media. Här får läraren, som skolans huvudperson, ta mycket av riset utan att egentligen kunna försvara sig och sin profession. Med detta arbete ville vi synliggöra en del av en lärares tysta kunskap, prova trenätsteorin och skapa ett strateginät samt bidra till vidare forskning inom området.

6.2 Bakgrund

Vad fann vi då i vår bakgrund? Tyst kunskap är ett belevat uttryck som finns bland forskare, forskningen säger dock olika om vad tyst kunskap egentligen är. I den forskning vi har tagit upp enas man om att tyst kunskap är kunskap som inte går att sätta ord på och som därför är svår att synliggöra för andra. Däremot går åsikterna isär då det gäller att fastställa vad tyst kunskap egentligen är och består av. Vi valde att ta fasta på Molanders (1996) uttryck av vad tyst kunskap är, det vill säga värden, strategier och underliggande antaganden. Vi tycker att detta uttryck förmedlar vår syn på tyst kunskap, alla dessa delar är svåra att sätta ord på och förklara för andra och därför förblir den tyst.

Yrkesspråk är också en relevant del för vårt arbete och genom att ta del av tidigare forskning har vi insett vikten av att en profession har ett fungerande yrkesspråk. Yrkesspråket hjälper till att visa syfte och tillvägagångssätt med yrkesutövarens arbete. Yrkesspråket hjälper även till med att synliggöra underliggande antaganden. Genom detta arbete vill vi bidra till ett

fungerande yrkesspråk för lärarkåren och här inser vi hur viktigt och vilken skillnad ett yrkesspråk kan göra. I litteraturen uppmärksammar Rolf (1991) att yrkesspråk kan vara en fasad och att detta inte behöver ange ett mått på kompetens. Vi håller med Rolf om att yrkesspråk inte kan mäta kompetens. Vi anser dock att det enda sättet för yrkesutövare att visa sin kunskap och höja sin status i dagens samhälle är att kunna tala för sig själv och sin profession. Förutsättningen är också att yrkesspråket är gemensamt för hela yrkeskåren så att man kan stå enad i eventuella debatter kring sin profession.

Trenätsteorin är den teori vi har som utgångspunkt i vår forskning då vi vill synliggöra en lärares tysta kunskap om hur trygghet skapas i klassen. Denna teori har ett mycket gott syfte, att ge lärarna ett fungerande yrkesspråk. För att detta ska bli möjligt krävs att lärare och dess omgivning blir medvetna om trenätsteorin och dess syfte. Genom detta arbete visar vi att vi tror på idén och dess potential. Denna teori måste dock nå ut till fler människor, både till lärare och övriga i samhället, för att få någon verkan.

En svår del i vår bakgrund var då vi skulle skriva om trygghet. Trygghet är ett svårdefinierat begrepp som har olika betydelser beroende på vem man frågar. Det vi ville belysa i detta arbete var den trygghet som lärare skapar i klassen. Detta innefattar både trygghet i gruppen och en individuell trygghet. Vi försökte inte definiera ordet trygghet utan bara belysa dess vikt som ett grundläggande behov i livet och även dess vikt i skolan. Definitionen lämnar vi åt resultatet då detta resultat visar vad en lärare anser att trygghet består av då det gäller trygghet i den egna klassen.

6.3 Metod

Då vi i detta arbete har haft Cardells trenätsteori som grund har en stor del av metoden varit förutbestämd. Ett exempel är att vi från början visste att det skulle skapas ett strateginät med hjälp av en aktiv lärares intervjuvar. Det kan föra med sig både för- och nackdelar. Fördelen med att ha en förutbestämd form är att det hela tiden funnits en tydlig ram för arbetet vilket har hjälpt oss att fokusera och avgränsa oss. Vi har också från början vetat om hur bearbetningen och redovisningen av intervjuvaren skulle se ut. Nackdelen med detta arbetssätt kan vara att skärpan och kreativiteten hos oss som författare kan försvagas och risken finns att man lätt ”flyter med”. Risken kan också vara att man tappar sitt kritiska synsätt och sväljer hela metoden och bearbetningsprocessen med hull och hår. Intervju som metod var också en förutsättning för att vårt arbete skulle nå sitt syfte. Det vi dock valt själva

är hur intervjun skulle gå till, här valde vi att utföra en intervjuform som kan liknas vid en praxisnära forskning. Detta innebär att vi arbetat nära vår informant och skapat resultatet i form av ett strateginät i samband med intervjun. Denna metod har utförts med dataprogrammet Complador som verktyg. Complador är speciellt framtagen för att skapa bland annat strateginät. I detta dataprogram ges möjligheten att enkelt omvandla intervjusvaren till ett resultat i form av ett nät, samtidigt som intervjun utförs.

Den metod som kan liknas vid en praxisnäraforskning har för oss varit mycket givande då intervjun känts mer som ett samtal. Det ger också informanten en möjlighet att gå in och påverka det färdiga resultatet eftersom vi skapar det i samma stund som intervjun sker. Eftersom informanten ser hur dennes svar kommer att redovisas ökar även tillförlitligheten då denne kan ge sitt godkännande direkt. Som intervjuare har vi även kunnat hjälpa varandra och fått möjligheten att skapa tillsammans.

Då vi innan intervjun tog hänsyn till tillförlitligheten fanns det en oro för att två intervjuare och en informant skulle påverka resultatet. Detta tillvägagångssätt upplevdes under intervjun endast som positiv på grund av att det bidrog till ett givande samtal. I en reflekterande tillbakablick blir vi dock medvetna om den risk som finns i att tillvägagångssätten kan ha påverkat resultatet. I ett samtal där alla parter tankar och funderingar kommer fram finns risken att svaret inte endast kan definieras som informantens. Vi vill dock inte säga att detta skett i vårt arbete men vill framhålla att vi är medvetna om risken.

Om vi nu i efterhand skulle få tillfälle att göra om hela arbetet skulle vår metod bli densamma och vi skulle också välja det praxisnära arbetssättet. Vi är nöjda med tillvägagångssättet och de förberedelser vi gjort, den enda önskan är mer tid. Denna tid skulle användas till att göra fler intervjuer och därmed få mer rådata och fler strateginät. Detta skulle ge oss en möjlighet att ställa strateginäten mot varandra och jämföra dessa och därmed lära oss olika tankemönster. Genom detta skulle vi också ge ett större bidrag till forskningen kring att ge lärare ett fungerande yrkesspråk.

6.4 Resultat

Det första vi kan slå fast efter att ha sett över resultatet från vår intervju är att en lärare har mycket dold kunskap. Denna kunskap är svår att greppa om den inte synliggörs och i detta

arbete har vi synliggjort en del av den tysta kunskapen i ett strateginät. Genom att studera det nät vi skapat utifrån vår intervju med en lärare finner vi ett otroligt komplext tankemönster. Då vill vi också framhålla att detta tankemönster endast gäller för en liten del av lärarens vardagliga arbete nämligen hur en lärare skapar trygghet i klassen.

När vi ser på detta resultat får vi en förståelse för läraren då det handlar om att berätta vad som sker i ett klassrum. Vi får även en förståelse för hur svårt det är för läraren att uttrycka sina syften och tillvägagångssätt då allt hänger samman och integreras med varandra. Detta kan vara en förklarande faktor till varför bristen på ett fungerande yrkesspråk finns hos lärarkåren.

I detta strateginät vill vi synliggöra en del av en lärares tysta kunskap kring vad som krävs för att skapa trygghet i klassen. Denna tysta kunskap kan vi se som en lärares underliggande antaganden, det vill säga, vad en lärare tror behövs för att skapa trygghet i klassen. Vad visar då vårt nät? Det visar för det första att allt en lärare gör har ett syfte som uppfyller andra syften som i sin tur uppfyller syften. Vi kan se att allt vävs ihop och att denna process är svår att verbalisera. I ett strateginät görs orden om till en överskådlig bild och genom detta kan vi lättare förstå och se lärarens tankemönster. Strateginätet visar också vad trygghet är för en lärare och utifrån det kan vi definiera trygghet då det handlar om trygghet i klassen. Vi kanske inte kan definiera trygghet med ett ord men däremot ser vi vad ordet trygghet innefattar. Strateginätet ger oss en överblick av vad en lärare anser krävs för att trygghet ska infinna sig i klassen.

Då vi frågade läraren om vad trygghet innebär för denne då det handlar om trygghet i klassen, fick vi som svar:

”Trygghet i klassen handlar mycket om att ha en grupp som fungerar bra. Där det då finns bra arbetsro och där alla är accepterade för den de är. Utan en väl fungerande grupp går det inte att bedriva bra undervisning tycker jag.”

Här ser vi ett svar som kan se litet ut för omvärlden men som i själva verket döljer en hel tankeverksamhet och kunskap i form av både värderingar, erfarenheter, yrkeskunskap och

underliggande antaganden. Och det är denna tankeverksamhet som vårt nät hjälper till att synliggöra.

I vårt strateginät är det trygghet som är huvudsyftet. Trygghet är kärnan i nätet där alla små syften, som vi även kan kalla delmål, sammanstrålar. Vad finner vi då gemensamt i dessa delmål? Vad är den gemensamma faktorn för att trygghet ska uppnås? Svaren på dessa frågor får vi då vi analyserar vårt nät och de intervjusvar vi fått från läraren. Det första vi upptäcker är att delmålen kan delas upp i tre huvudgrupper. Dessa grupper är föräldrar/hemmiljö, relationer och lärarens agerande i skolan. I dessa finner vi relationer som det viktigaste nyckelbegreppet. Ordet relation står inte alltid skrivet i svaren men i stort sett kan alla svar förknippas med begreppet. Härmed kan vi finna någonting som läraren arbetar mycket med utan att denne specifikt uttryckt detta. Vikten av relationer då det handlar om att skapa en trygg skolmiljö fann vi även i vår bakgrund. Folkhälsoinstitutet skriver att goda relationer mellan lärare, elev och föräldrar är viktiga för att skapa trygghet i klassen. Läraren som vi intervjuade tog också upp vikten i att ha goda relationer till eleverna som ett delmål för att uppnå trygghet och läraren säger också att detta är en grundsten för att få en fungerande skolmiljö.

En annan tanke som slår oss då vi analyserar vårt strateginät är att under alla rubriker och svar gömmer sig kanske en mer psykologisk faktor. Denna faktor handlar om kontroll och människans behov av kontroll över sig själv och sin situation. Alla tydliga ramar och regler läraren sätter upp ger både denne och eleverna en kontroll på vad som förväntas av båda parterna i klassen. En god föräldrakontakt är ett annat exempel där behovet av kontroll uppfylls. Här får föräldrarna kontroll på vad som händer och sker med deras barn i skolan och det utgör en stor del av en förälders känsla av kontroll av den egna vardagen. Läraren får kännedom över vilka som står bakom dennes elever och därigenom uppnås känslan av kontroll även för läraren. Går vi djupare in i vårt strateginät kan vi dra kopplingar mellan kontroll och alla de svar vi fått från läraren. Då kan vi också dra slutsatsen av att kontroll är väl förankrad med trygghet som i detta fall står för trygghet i klassen där elever, föräldrar och lärare samverkar.

Kanske kan vi också dra denna slutsats en bit längre. Kan vi se yrkesspråk och därav vårt arbete som en del i att skapa kontroll för samhället? En kontroll som för samhället ger vetskap om vad som sker i skolan och hur lärarna egentligen arbetar. Skulle denna kontroll ge

samhället en större trygghet och tillförlit för skolan och dess yrkeskår? Skulle då också all tvivel och kritik som riktas mot skolan och lärarna i dagens debatt upphöra? Detta är en slutsats som för oss är fullt trolig och därmed ser vi också vikten av fortsatt forskning inom området.

Strateginätet har givit oss en bild av hur en lärare tänker då det handlar om att skapa trygghet i klassen. Det vi däremot inte kan vara säker på är om vi fått med alla syften en lärare har och alla aktiviteter denne gör. Det här är något som får vägas in då man tar del av detta arbete. Arbetet ger dock en inblick i en del av en lärares tankemönster och även om vissa delar saknas fås det en idé om vad som innebär med en lärares dagliga arbete.

Med detta arbete har vi som mål att synliggöra en liten del av en lärares tysta kunskap och bidra till forskningen kring försöket att ge lärarkåren ett fungerande yrkesspråk. Efter detta arbete har vi insett vikten för en yrkeskår att ha ett gemensamt språk. Vi har också insett hur lite en utomstående vet om den tysta kunskapen en lärare besitter och därmed har vår förståelse för hur viktigt ett fungerande yrkesspråk är för lärarkåren ökat. Utan detta yrkesspråk finns risken att lärarkåren underskattas i samhället. Vi har också insett vilket arbete som krävs för att bygga upp och sprida ett fungerande yrkesspråk, vilket inte sker över en natt eller genom ett examensarbete på tio poäng. Vi ser därför vårt arbete som en pilotstudie till vidare forskning i ett viktigt område som vi tycker är avgörande för att ge samhället en förståelse för lärarkårens arbete.

Referenser

Cardell, G. Personlig kommunikation, Högskolan i Gävle, sal: 31:536, 2006-10-12

Cardell, G. (2006) *Kort om trenätsteorin*, [online] Tillgänglig:
<http://web.telia.com/~u58210548/> [2006-09-18]

Cardell, G. (2006) *Trenätsteorin, utkast till bok om trenätsteorin*, [online] Tillgänglig:
<http://web.telia.com/~u58210548/Texter/Trenatsteorin1.pdf> [2006-11-06]

Colnerud, G. & Granström, K. (2002) *Respekt för läraryrket, om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: HLS förlag

Davidson, I. (kd) (2005/2006), Motion 2005/06:Ub535 *Arbetsro och trygghet i skolan*, [online] Tillgänglig:
http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GT02Ub535&rm=2005/06&bet=Ub535#_Toc116279027 [2006-09-18]

Eldh, G. (2002) Dagens Nyheter, *Skolan är inte anpassad efter hjärnan*, [online] Tillgänglig:
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1059&a=63995&previousRenderType=2> [2006-11-06]

Eskilsson, J. (1990) *Att leda projekt*, [online] Tillgänglig:
<http://www.lwr.kth.se/grundutbildning/1B1991/Uppsatsmapp%5CAtt%20leda%20projekt.pdf>
[2006-10-23]

Jerrestål, J-O. (fp) (2005) *Bättre skola för alla är möjligt*, [online] Tillgänglig:
http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/News___9714.aspx [2006-11-08]

Lindeberg, O. (2005) *Vad är det för mening med lärarna?* Pedagogiska magasinet, nr 1 2005, ISSN 1401-3320

Läraryrket, Gävle lokalavdelning, *Motion E 57*, [online] Tillgänglig: <http://www.lararforbundet.se/web/motion2004.nsf/ShowMotionNr/DF0AE3388FCD7D30C1256EAE00444A29?OpenDocument> [2006-09-18]

Molander, B. (1996) *Kunskap i handling*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos

Rolf, B. (1991) *Profession, tradition och tyst kunskap : en studie i Michael Polanyis teori om den professionella kunskapens tysta dimension*, Övre Dalkarlslyttan: Nya Doxa

Skoldatanätet, sökord: *Intervju*, [online] Tillgänglig: <http://lexin2.nada.kth.se/sve-sve.html>, [2006-10-02]

Statens Folkhälsoinstitut, (2006) *Att göra det möjliga Att skapa trygghet i skolan och stärka det alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet*, AB Danagårds Grafiska, ISBN: 91-7257-455-0

Statens Folkhälsoinstitut, *Föräldrar, samarbete mellan skolan och föräldrarna*, [online] Tillgänglig: (http://www.fhi.se/templates/fhischoolcornerpage_8303.aspx) [2006-11-06]

Stukát, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2003) *Forskning av denna världen – praxisnära forskning inom utbildningsvetenskap*, Stockholm: Danagårds Grafiska AB

Bilagor:

1. Cardells projektbeskrivning och behovshypotes.

Lärarnas kunskapsinventering

Ett projekt som tar vara på erfarna lärares tysta kunskap

Lärarkårens professionalisering är ett uttalat mål såväl för statsmakterna som för lärarfacken. En viktig aspekt av denna professionalisering är lärarkårens autonomi och omvärldens tilltro till kårens förmåga att ta ett helhetsansvar för en av samhällets viktigaste funktioner: förskola och skola. En grundsten för denna tilltro – och därmed för autonomin – är att lärarna har en dokumenterad yrkeskunskap. Ett sätt att bidra till autonomin är då dels att beskriva lärarnas yrkeskunskaper, dels att inta ett vetenskapligt förhållningssätt till dem; syftet med projektet *Lärarnas kunskapsinventering* är att på ett vetenskapligt systematiskt sätt dokumentera och analysera lärares yrkeskunskap. Här beskrivs hur lärarstudenter kan bidra till projektet.

Teori

Projektet bygger på Gunnar Cardells trenätsteori och då i första hand på följande begrepp: strateginät, strategikedja, utgångsaktivitet, syfte, samordnad strategi, samverkande strategi, behovskedja och behovsnät. Denna teori bygger i sin tur på Donald A. Schöns begrepp *theory-in-use* samt Bengt Molanders beskrivning av en sådan teori: den består av värden, strategier och underliggande antaganden.

Gunnar Cardell har formulerat ett antagande om vilka grundläggande behov som måste tillgodoses för att målen i förskola och skola ska uppnås – *behovshypotesen* – som har formen av ett behovsnät och innehåller behov av: trygghet, sammanhang, ordning, trivsel/glädje, självkänsla, omväxling, gemenskap, rättvisa, delaktighet, frihet, motivation, arbetsro, kroppsrörelse och kunskap/lärande.

Syfte

Projektets övergripande syften är att undersöka

1. i vilken utsträckning andra lärare delar hypotesens antaganden om grundläggande behov
2. vilka strategier lärare har för att tillgodose dessa och andra behov, dvs. innehållet i deras strateginät
3. lärares samordnade strategier, som kan förväntas öka effektiviteten i verksamheten
4. lärares samverkande strategier, som kan tänkas öka sannolikheten för att man når sina mål

Lärarstudenters undersökningar avgränsas lämpligen till någon eller några aspekter av dessa syften, som t.ex. hur undervisningen i ett visst moment utformas för att också tillgodose behov i behovshypotesen.

Metod

Lärarstudenter kan medverka i projektet genom sina examensarbeten och använder då

- mjukvaran Complador för att under och efter intervjuer samla in och strukturera data
- databasen Compladorbanken för att göra behovs- och strateginät tillgängliga via Internet
- Trenätsteorins hemsida för att göra uppsatsen tillgänglig i sin helhet.

